

Almancadan Türkçeye Çeviri Eleştirisi Bağlamında Daniel Kehlmann'ın Dünyanın Ölçümü Adlı Romanındaki Zarf-Fiillerin Türkçedeki Eşdeğerlik Düzeylerinin Analizi

Engin Kavak

International Burch University, Bosnia and Herzegovina

Prof. Dr. İlyas Üstünyer

International Burch University, Bosnia and Herzegovina

Özet: Bu çalışmanın temel amacı, Daniel Kehlmann'ın *Die Vermessung der Welt* (2005) adlı romanındaki görevi üstlenen partisiblerin Türkçeye çevirisindeki eşdeğerlik düzeylerini belirlemek, gerektiğinde mevcut çevirilere değişik seçenekler önermek ve önerilen çeviri örneklerinin kuramsal değerlendirmelerini yapmaktır. Partisip, fiilin çekimli olmayan sıfat ya da zarf gibi kullanılabilen biçimdir. Çalışmada, bu amaçlar çerçevesinde özellikle Almanca'nın çekimli yapısı ile Türkçenin eklemeli yapısı arasındaki belirgin dilbilimsel farklılıkların çeviri sürecinde erek dille nasıl karşılandığına odaklanılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından betimleyici çözümleme deseni kullanılarak, Toury'nin betimleyici çeviri yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür. Bu amaçla, kaynak metin (*Die Vermessung der Welt*) ve hedef metin (*Dünyanın Ölçümü*) arasında karma yöntemle karşılaştırmalı bir inceleme yapılmıştır. Romanın farklı bölümlerinden amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen 20 Almanca partisip örneği hem sayısal hem de nitel ölçütler ışığında incelenmiştir. Ele alınan 20 örnekten 14'inde tam eşdeğerlik (%70) sağlanırken, 5'inde kısmi eşdeğerlik (%25) ve 1'inde de sıfır eşdeğerlik (%5) saptanmıştır. Bu sonuçlar, çevirmenin Almancadaki zorlu partisip yapılarını erek dile aktarmada genel olarak iyi bir başarıyı ortaya koyduğunu göstermektedir. Bulgular, özellikle eşzamanlılığı ifade eden Partisip I'lerin (%71 tam başarı oranı) tamamlanmış eylemin sonucunu belirten Partisip II'lere (%66 tam başarı oranı) kıyasla daha yüksek bir eşdeğerlik düzeyinde aktarıldığını ortaya koymuştur. Çevirideki zorlukları aşmak için doğrudan çeviri yönetiminin sık ve başarılı bir şekilde kullanıldığı, en sorunlu durumun ise çeviride atlama tekniğiyle oluştuğu belirlenmiştir. Bu çalışma, Almanca-Türkçe dil çifti özelinde çevirileri üzerinde çalışacaklar için somut bir çeviri eleştirisi örneği olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çeviribilim; Çeviri Eleştirisi; Eşdeğerlik; Partisip; Zarf-fiil

Giriş

Çeviribilimin temel sorunlarından biri, kaynak dilin dilbilgisel yapılarının hedef dille ne ölçüde ve hangi yöntemlerle aktarılabilceği sorunsalıdır. Bu sorun, özellikle Almanca gibi flektiv (çekimli) bir dil ile Türkçe gibi agglütinatif (eklemeli) bir dil arasındaki çeviri süreçlerinde belirgin hale gelir. Almanca'nın partisip sistemi, bu dilbilgisel farklılıkların en çarpıcı örneklerinden birini oluşturur ve bu yapılar çeviri araştırmalarında özel bir ilgi gerektirir.

Çeviri araştırmalarında dilbilgisel yapıların aktarımı konusu, Holmes'un (1972/2000) çeviribilimin kuramsal haritasında ürün odaklı betimleyici araştırmalar sınıfında yer alır. Bu yaklaşım, çeviri süreçlerinin nesnel çözümlemesi yoluyla çeviri olgularının daha iyi anlaşılmasını hedefler. Toury'nin (1995) Betimleyici Çeviri Yaklaşımı da bu bağlamda önemli katkılar sağlamış ve çeviri normlarının sistematik incelenmesine olanak tanımıştır.

Daniel Kehlmann'ın 2005 yılında yayımlanan *Die Vermessung der Welt* adlı romanı, çağdaş Alman edebiyatının en çok tartışılan eserlerinden biridir. Roman, matematik dehası Carl Friedrich Gauss ile doğa araştırmacısı Alexander von Humboldt'un yaşam öykülerini eşsüremlî bir anlatım tekniğiyle sunar. Kehlmann'ın dil kullanımındaki özgünlük, özellikle zarf-fiil işlevi gören partisiblerin sıklığında kendini gösterir. Bu yapılar, romanın anlatımsal gücünü artırırken çeviri sürecinde önemli zorluklar ortaya çıkarır.

Almanca partisip sistemi, Hint-Avrupa dil ailesinin karakteristik özelliklerinden birini oluşturur. Eisenberg'in (2013) Almanca grameri üzerine kapsamlı çalışması, partisiblerin hem sıfat hem de zarf işlevlerinde kullanılabildiğini ve bu çok işlevliliğin çeviri süreçlerinde karmaşıklık oluşturduğunu gösterir. *Duden Gramer'in* (2016) güncel sınıflandırmasına göre, Partisip I (-end/-nd eki) eşzamanlı eylemleri, Partisip II (ge- öneki + -t/-en eki) ise tamamlanmış eylemlerin sonucunu ifade eder. Almancanın bu zengin partisip sistemi, fiilin ifade ettiği eylemin niteliğini, zamanını ve tarzını ayrıntılı biçimde belirtme imkânı sağlar.

Çeviribilimde zarf-fiillerin aktarımı konusu, Koller'in (2011) dilbilgisel eşdeğerlik kuramı çerçevesinde ele alınır. Koller, kaynak ve hedef dil arasındaki yapısal farklılıkları yapısal-dizimsel karşılıklar bağlamında inceler ve eşdeğerlik düzeylerini tam, kısmi ve sıfır eşdeğerlik olarak sınıflandırır. Bu kuramsal çerçeve, Almanca partisiblerin Türkçe karşılıklarının değerlendirilmesinde kritik öneme sahiptir. Koller'in yaklaşımı, özellikle yapısal-dizimsel düzeydeki eşdeğerlik arayışında düzenli bir yöntem sunar ve çeviri kalitesinin nesnel değerlendirilmesine olanak tanır.

Nida'nın (1964) Dinamik Eşdeğerlik Kuramı, çeviri sürecinde anlam aktarımının önceliğini vurgular ve biçimsel yapıların hedef dildeki işlevsel karşılıklarının bulunmasını önerir. Bu yaklaşım, partisip çevirisinde özellikle önemlidir çünkü Türkçenin farklı zarf-fiil ek sisteminin Almanca partisiblerle işlevsel uyumluluğu ancak dinamik bir yaklaşımla sağlanabilir. Nida'nın eşdeğerlik anlayışı, biçimsel yapıların korunmasından ziyade anlamsal ve işlevsel etkinin hedef dilde yeniden oluşturulmasını öncelik olarak belirler.

Vinay ve Darbelnet'in (1995) Çeviri Teknikleri Teorisi, zarf-fiil aktarımında kullanılan uygulamaları anlamamıza olanak tanır. Yazarlar, transposition (sözcük türü değişimi), modulation (bakış açısı değişimi) ve equivalence (eşdeğerlik) gibi tekniklerin partisip çevirisinde nasıl işlediğini gösterir. Bu tekniklerin bilinçli kullanımı, çeviri kalitesini doğrudan etkiler. Özellikle transposition tekniği, Almanca partisiblerin Türkçe zarf-fiil eklerine dönüştürülmesinde sıklıkla başvurulmuş bir yoldur. Vinay ve Darbelnet'in sistematik yaklaşımı, çeviri süreçlerinin analizinde somut araçlar sağlar ve çevirmenin karşılaştığı zorlukların çözümünde rehberlik eder.

Vermeer'in (1978) Skopos Kuramı ve Nord'un (2018) geliştirdiği İşlevsel Çeviri Yaklaşımı ile birlikte, zarf-fiil çevirisinin amaç odaklı değerlendirilmesini sağlar. Bu kurama göre, çevirinin başarısı hedef kitlenin beklentilerini karşılama düzeyiyle ölçülür. Edebî çeviride bu ilke, estetik ve anlamsal değerlerin dengeli aktarımını gerektirir. Nord'un işlevsel çeviri modeli, çeviri amacının belirlenmesinde hedef kültürün özelliklerini ve okur beklentilerini

merkeze alır. Bu yaklaşım, özellikle edebî metinlerde dilbilgisel yapıların korunması ile anlaşılabilirliğin sağlanması arasındaki dengenin kurulmasında yol göstericidir.

Reiss ve Vermeer'in (1984) Genel Çeviri Kuramı'nda belirtildiği gibi, metin türü çeviri usulünü belirleyen temel etkidir. Edebî metinlerde estetik işlevin önceliği, zarf-fiil çevirisinde de dikkate alınması gereken bir unsurdur. Bu bağlamda, partisiblerin anlatımsal gücünün Türkçede korunması, çevirmenin karşılaştığı temel zorluklardan biridir. Almanca zarf-fiil sistemi, Partisip I (şimdiki zaman) ve Partisip II (geçmiş zaman) olmak üzere iki temel yapıya dayanır. Helbig ve Buscha'nın (2001) belirttiği gibi, bu yapılar zarf işlevinde kullanıldığında *Art und Weise* (tarz ve biçim) bildirirler. Partisip I eşzamanlı eylemleri (*schweigend* - sessizce), Partisip II ise tamamlanmış eylemlerin sonucunu (*verstohlen* - gizlice) ifade eder. Zifonun ve diğerlerinin (1997) *IDS* grameri, zarf işlevindeki partisiblerin sözdizimsel konumlarını ayrıntılı olarak analiz eder ve bu konumsal esnekliğin çeviride nasıl bir avantaj sağladığını gösterir.

Türkçe zarf-fiil sistemi ise ekleme ilkesine dayanır ve kullanılan yaygın zarf-fiil ekleri şunlardır:

- arak/-erek (koşarak, gülerek)
- ıp/-ip/-up/-üp (gelip, bakıp)
- ınca/-ince/-unca/-ünce (görünce, duyunca)
- dıkça/-dikçe/dukça/-dükçe (büyüdükçe, okudukça)
- ken (giderken, uyurken)
- madan/-meden (bakmadan, yemeden)

Anlam farklılıkları da taşıyan bu eklerin Almanca partisiblerle olan uyumluluğu, çeviri başarısını belirleyen temel etkenlerden biridir. Korkmaz (2003) 'ın Türk Dili Grameri, zarf-fiillerin hareket, durum ve oluş bildiren kelimelere getirilen eklerle oluştuğunu belirtir. Banguoğlu (2007) Türkçenin Grameri adlı eserinde, zarf-fiillerin ana fiilin yapılaş şeklini, zamanını veya şartını bildirdiğini vurgular. Deny (1941)'nin Türk Dil Bilgisi adlı klasik çalışması, özellikle -arak/-erek ekinin Almanca Partisip I'e karşılık gelmede ne ölçüde işlevsel olduğunu gösterir.

Ayça Sabuncuoğlu tarafından 2009 yılında Türkçeye çevrilen *Dünyanın Ölçümü* adlı romanda barındığı kültürel ve dilbilimsel özgünlüğü ile özel dikkat gerektiren bir çalışmadır (Kavak, Üstünyer 2025). Söz konusu eserin kaynak metninde kullanılan Almanca zarf-fiillerin Türkçeye aktarımında çeşitli yöntemler benimsenmiş ve farklı başarı düzeyleri sergilenmiştir. Çevirmenin deneyimi ve Almanca-Türkçe dil çiftindeki yetkinliği, çeviri kalitesini önemli ölçüde etkilemiştir.

Çalışmanın önemi, hem kuramsal hem de uygulamalı boyutlarda kendini gösterir. Kuramsal açıdan, zarf-fiil çevirisi konusundaki kaynak boşluğuna katkı sağlayacaktır ve Almanca-Türkçe dil çifti için özgün bulgular sunmaktadır. Uygulamalı açıdan ise, çevirmenlere partisip aktarımında rehberlik edecek somut bulgular ve öneriler sunmaktadır. Ayrıca, çeviri eleştirisi için değerli bir kaynak oluşturur ve gelecek araştırmalara yöntemsel bir temel hazırlama potansiyelini barındırmaktadır.

Yöntem

Mevcut çalışmada Daniel Kehlmann'ın *Die Vermessung der Welt* romanındaki zarf-fiil işlevi gören partisiblerin Türkçe çevirideki aktarım düzeyleri belli bir düzene dayalı olarak incelenmiştir. Çalışma, betimleyici çeviri araştırmaları çerçevesinde yürütülmüş ve çalışma sırasında karşılaştırmalı metin çözümlemesi yöntemi benimsenmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı içinde betimleyici analiz deseninde tasarlanmıştır. Toury'nin (1995) betimleyici çeviri araştırmaları yöntembilimi temel alınarak, çeviri süreçlerinin nesnel incelenmesi hedeflenmiştir. Holmes'un (1972/2000) çeviribilim haritasındaki *ürün odaklı betimleyici araştırmalar* sınıfında yer alan bu çalışma, kaynak metin ile hedef metin arasındaki yapısal-dizimsel ilişkileri düzenli olarak analiz etmektedir.

Çalışmada karma yöntem benimsenmiş hem nitel çözümleme teknikleri hem de nicel değerlendirme ölçütleri kullanılmıştır. Bu yaklaşım, zarf-fiillerin partisip olarak aktarımlarının derinlemesine incelenmesine ve aynı zamanda eşdeğerlik düzeylerinin sayısal verilerle desteklenmesine olanak tanımıştır. Bu amaçla, Almanca romandan seçilen partisip örnekleri nicel ve nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Nicel analiz, partisip kullanım sıklığını ve çeviri yaklaşımlarının dağılımını belirlerken, nitel analiz, her bir örneğin bağlamsal incelenmesiyle eşdeğerlik düzeylerinin değerlendirilmesine odaklanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Daniel Kehlmann'ın *Die Vermessung der Welt* (2005) romanındaki tüm zarf-fiil işlevi gören partisibler oluşturmaktadır. Örneklem ise, romanın üç farklı bölümünden (1., 8. ve 16. bölümler) Doğrulayıcı veya Yanlışlayıcı Durum Örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Baltacı (2018)'ya göre Doğrulayıcı veya Yanlışlayıcı Durum Örnekleme sayesinde “Araştırmacı, incelediği olay veya olgu üzerindeki çalışmasını derinleştirdikçe farklı yeni olay ve olguları keşfetmeye başlar. Bunlar doğrulayıcı ve yanlışlayıcı durumlardır. Doğrulayıcı durumlar var olan sonuçlara inanırılık, zenginlik ve derinlik katan ya da zaten ortaya çıkmış olan örüntülerin geçerliliğini arttıran durumlardır. Yanlışlayıcı durumlar ise doğrulanan bulguların sınırlarının belirlenmesini sağlar. ‘Kuralı gösteren istisnalar’ veya temel örüntü olarak beliren durumların akışını bozan istisnaları işaret eder. Temel amaçları farklılık ve çeşitlilikleri araştırmak, temel analizi derinleştirmektir” (s. 246, 256)

Yirmi zarf-fiil örnekleminin seçildiği bölümler şöyledir:

- Birinci bölümden 8 örnek,
- Sekizinci bölümden 6 örnek,
- On altıncı bölümden 6 örnek.

Örneklem büyüklüğü, nitel araştırma ölçütlerine uygun doyum noktası ölçütü dikkate alınarak belirlenmiştir. Seçilen her bölümden yeterli sayıda örnek alınarak çevirmen uygulama yöntemlerindeki örüntülerin tespit edilmesi sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada verilerin toplanmasında *doküman analizi* yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmacının mevcut yazılı materyalleri (raporlar, belgeler, resmi kayıtlar, gazete ve dergi makaleleri gibi) sistemli bir şekilde inceleyerek veri toplama yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu yöntem araştırılan konuya ilişkin derinlemesine bilgi sağlar. Bu yolla araştırmacı olaylara veya durumlara dair kapsamlı ve güvenilir veriler elde eder. Verilerin toplanmasında aşağıdaki aşamalar takip edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

AŞAMA 1: TESPİT

Kaynak metinde zarf-fiil işlevi gören partisiblerin düzenli tarama yöntemiyle belirlenmesi

AŞAMA 2: EŞLEŞTİRME

Tespit edilen partisiblerin Türkçe çevirideki karşılıklarının bulunması ve çeviri metindeki sayfa numaralarıyla gösterilmesi

(Sabuncuoğlu, 2009 çevirisi)

AŞAMA 3: ÇÖZÜMLEME

Her örneğin çeviri eleştirisi ve kuramsal temellendirme sürecinden geçirilmesi

Çözümleme Yöntemi

Her örnek için iki aşamalı çözümleme süreci benimsenmiştir:

Çeviri Eleştirisi Aşaması: Partisibin kaynak metindeki işlevi ve anlamının belirlenmesi,

Türkçe karşılığın eşdeğerlik düzeyinin değerlendirilmesi, çeviri süreç ve yönteminin tespit edilmesi, başarı/başarısızlık düzeyinin çeviribilim kuramları çerçevesinde tespit edilmesi.

Kuramsal Temellendirme Aşaması: Koller'in yapısal-dizimsel eşdeğerlik kuramı çerçevesinde değerlendirme, Vinay-Darbелnet'in çeviri teknikleri sınıflandırması uygulaması, Nord'un işlevsel yaklaşımı ve Skopos kuramı açısından inceleme, çeviri önerilerinin kuramsal gerekçelendirilmesi.

İnceleme Ölçütleri

Veri değerlendirme sürecinde, her bir örnek aşağıdaki ölçütler doğrultusunda incelenmiştir:

- Partisip türü (Partisip I / Partisip II)
- Çeviri yöntemi (doğrudan aktarım, anlam dönüştürme, atlama)
- Eşdeğerlik düzeyi (tam, kısmi, yok)
- İşlevsel bütünlüğün korunma durumu (başarılı, kısmen başarılı, başarısız)

Güvenilirliği sağlamak amacıyla tüm incelemeler iki aşamalı bir denetim sürecinden geçirilmiş ve elde edilen bulgular sistemli bir biçimde sınıflandırılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Daniel Kehlmann'ın *Die Vermessung der Welt* romanında tespit edilen 20 zarf-fiil örneğinin Türkçe çevirileri dilbilgisel, işlevsel, çeviri yöntemi ve eşdeğerlik açılarından değerlendirilmiş, her örnek Koller'in yapısal-dizimsel

eşdeğerlik kuramı, Vinay-Darbelnet'in çeviri teknikleri ve Nord'un işlevsel yaklaşımı çerçevesinde analiz edilerek aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 1

Almanca: *Grimmig und notdürftig gewaschen ging er die Treppe hinunter.* (Die Vermessung der Welt, s.7)

Türkçe Çeviri: *Çok kızgın ve idareten yıkanmış halde merdivenlerden indi.* (Dünyanın Ölçümü, s.7)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *gewaschen* Partisip II'si zarf-fiil işlevi görerek Gauss'un hareket tarzını nitelemektedir. Koller'in (2011) dilbilgisel eşdeğerlik sınıflandırmasına göre, bu yapı Türkçede *kısmi eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *yıkanmış halde* yapısını kullanarak partisibin zarf-fiil işlevini korumaya çalışmış, ancak Almancanın ekonomik yapısı (*gewaschen*) Türkçede analitik bir yapıya (*yıkanmış halde*) dönüşmüştür. Vinay ve Darbelnet'in (1995) terminolojisiyle bir *transposition* (sözcük türü değişimi) gerçekleşmiş: Partisip → sıfat fiil + isim yapısı. *Notdürftig* sıfatının *idareten* karşılığı başarılı bir *equivalence* (eşdeğerlilik) örneğidir.

Çeviri Önerisi: *Öfkeli ve aceleyle yıkanarak merdivenlerden indi.*

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, Almanca Partisip II'nin zarf-fiil işlevi Türkçede iki uygulama yöntemine izin verir: Sıfat fiil + *halde* yapısı (mevcut çeviri) veya *-arak/-erek* zarf-fiil eki (önerilen çeviri). Vinay-Darbelnet'in *modulation* tekniği çerçevesinde, önerilen çeviri partisibin ifade ettiği *tamamlanmış eylem sonrası durumu eylem şekline* dönüştürmektedir. Bu yaklaşım Skopos kuramının erek odaklılık ilkesini desteklemektedir, çünkü Türkçenin doğal zarf-fiil yapılarını kullanarak Kehlmann'ın kısa, etkili anlatım üslubunu koruma kapasitesi taşımaktadır. Nord'un (2018) işlevsel yaklaşımına göre, karakterin sabah rutinindeki aceleci duruşu, zarf-fiil ekiyle daha dinamik ve Türkçe okur için daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Tablo 2

Almanca: *Ein dünner Mann mit langem Bart und hohlen Wangen, der einzige Gast außer ihnen, musterte sie verstohlen vom Nebentisch aus.* (Die Vermessung der Welt, s.10)

Türkçe Çeviri: *Onlar dışında tek müşteri olan uzun sakallı ve çökük yanaklı zayıf bir adam, yan masadan gizlice onları süzüyordu.* (Dünyanın Ölçümü, s.9)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *verstohlen* Partisip II'si zarf-fiil işlevi görerek *mustern* fiilinin yapılış biçimini nitelemektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *verstohlen* partisibinin taşıdığı *gizli, sinsi bakış* anlamını Türkçenin *gizlice* zarfıyla başarıyla karşılamıştır. Vinay -Darbelnet'in çeviri teknikleri açısından *transposition* gerçekleşmiş: Partisip II → zarf yapısı. Bu dönüşüm

hem anlamsal hem de işlevsel eşdeğerliği korumaktadır. *Verstohlen* kelimesinin taşıdığı *dikkat çekmeme, fark edilmeme* çağrışımı *gizlice* zarfında da mevcuttur.

Çeviri Önerisi: Mevcut çeviri başarılı bulunduğundan başka bir seçenek önerilmemektedir. Diğer örneklerde de başarılı bulunanlar için bu başlık olmayacaktır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip II'nin (*verstohlen*) Türkçe zarf (*gizlice*) ile karşılanması morphosyntaktische Entsprechung örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *transposition* tekniği kapsamında değerlendirilebilir: Sözcük türü değişimi gerçekleşmiş (partisip → zarf) ancak anlam ve işlev korunmuştur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın oluşturduğu gerilimli atmosferi destekler: Lokantadaki gizemli adamın davranışı, çeviride de aynı kuşku uyandırıcı etkiyi göstermektedir. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *verstohlen* partisibinin pragmatik değeri (*gözlemlendiği hissi, tedirginlik*) Türkçe okur tarafından da aynı şekilde algılanmaktadır.

Tablo 3

Almanca: *Sie löffelten schweigend, bis der Gendarm von der Grenzstation hereinkam und ihre Pässe verlangte.* (Die Vermessung der Welt, s.10)

Türkçe Çeviri: *Konuşmadan çorbalarını kaşıkladılar, ta ki sınır karakolundan jandarma içeri girip pasaportlarını isteyene dek.* (Dünyanın Ölçümü, s.10)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *schweigend* Partisip I'i, baba-oğulun çorba içme eyleminin tarzını belirten zarf-fiil işlevi görmektedir. Koller'in (2011) dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu örnek *tam eşdeğerlik* düzeyinde başarılı bir aktarım sergilemektedir. Çevirmen Partisip I'in ifade ettiği *eşzamanlı eylem tarzını* Türkçenin en doğal zarf-fiil yapısı olan *-madan/-meden* ekiyle karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in (1995) çeviri teknikleri açısından *literal translation* (sözcüğü sözcüğüne çeviri) başarıyla uygulanmıştır. *Schweigend löffeln* → *konuşmadan kaşıklamak* dönüşümü, her iki dilde de aynı kavramsal alanı (*sessizce yemek yeme*) kapsar.

Kuramsal Temellendirme: Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in Türkçe *-madan/-meden* zarf-fiil ekiyle karşılanması *morphosyntaktische Entsprechung* (biçimbilimsel-sözdizimsel karşılık) örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *direct translation* kategorisine girer ve kaynak dilin yapısal özelliklerini erek dilde korur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın gergin atmosfer oluşturma amacını destekler: Baba-oğul arasındaki sessizlik, çeviride de aynı etkiyigöstermektedir. Nord'un (2018) işlevsel eşdeğerlik yaklaşımına göre, *schweigend* partisibinin pragmatik işlevi (*gerginlik, rahatsızlık ifadesi*) Türkçe *konuşmadan* yapısıyla tam olarak korunmuştur.

Tablo 4

Almanca: *Der Gendarm rückte verlegen an seiner Mütze.* (Die Vermessung der Welt, s.12)

Türkçe Çeviri: *Jandarma şaşkın ve çaresiz, kasketini çekti.* (Dünyanın Ölçümü, s.11)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *verlegen* Partisip II'si zarf-fiil işlevi görerek jandarmanın kasketini çekme eyleminin tarzını belirtmektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *kısmi eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *verlegen* partisibinin tek boyutlu anlamını (*utangaç, mahcup*) *şaşkın ve çaresiz* ikilisiyle genişletmiştir. Vinay-Darbelnet'in terminolojisiyle *amplification* (genişletme) tekniği uygulanmıştır. Ancak bu çözüm, Almancanın ekonomik ifade gücünü (*verlegen*) Türkçede analitik bir yapıya dönüştürmüş ve özgün metnin sadeliğini bozmuştur. *Verlegen* kelimesinin taşıdığı *iç sıkıntısı ve utanç* çağrışımı çeviride tamamen kaybolmuştur.

Çeviri Önerisi: *Jandarma utanarak kasketini çekti.*

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip II'nin (*verlegen*) zarf-fiil işlevinin Türkçeye aktarımında çevirmen *expansion* yolunu benimsemiştir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *amplification* tekniğine örnek teşkil eder, ancak gereksiz ayrıntı ekleme riski taşır. Skopos kuramı açısından, önerilen çeviri (*utanarak*) Kehlmann'ın ekonomik anlatım üslubunu daha iyi korur ve jandarmanın o andaki ruhsal durumunu (*bureaucratic embarrassment*) net şekilde yansıtır. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *verlegen* partisibinin pragmatik değeri (*otoritenin sarsılması, belirsizlik karşısında tedirginlik*) önerilen çeviride daha doğru aktarılmaktadır.

Tablo 5

Almanca: *Eugen tat beeindruckt, obgleich er wußte, daß die Geschichte nicht stimmte.* (Die Vermessung der Welt, s.13)

Türkçe Çeviri: *Eugen etkilenmiş gibi yaptı, oysa hikâyenin doğru olmadığını biliyordu.* (Dünyanın Ölçümü, s.12)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *beeindruckt* Partisip II'si zarf-fiil işlevi görerek Eugen'in davranış biçimini nitelemektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *beeindruckt* partisibinin ifade ettiği *etkilenmiş olma* durumunu Türkçenin *etkilenmiş gibi* yapısıyla başarıyla karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in çeviri teknikleri açısından *literal translation* uygulanmış: Partisip → sıfat fiil + benzetme edatı. *Tat* fiilinin *yaptı* karşılığı ve *obgleich* bağlacının *oysa* çevirisi de dilbilgisel eşdeğerliği desteklemektedir. Çeviri, Eugen'in sahte davranışını ve babasına karşı takındığı ikiyüzlü tavrı net şekilde yansıtmaktadır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip II'nin (*beeindruckt*) Türkçe sıfat fiil + benzetme yapısıyla (*etkilenmiş gibi*) karşılanması morphosyntaktische Entsprechung örneğidir. Vinay-Darbelnet'in

sınıflandırmasında bu *direct translation* kategorisinde değerlendirilebilir çünkü her iki dilde de aynı kavramsal alan (*sahte etkilenme, rol yapma*) korunmuştur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın baba-oğul ilişkisindeki gerilimi vurgulama amacını destekler: Eugen'in babası karşısındaki çaresizliği ve mecburi saygısı, çeviride de aynı etkiyi meydana getirmektedir. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *beeindruckt* partisibinin pragmatik değeri (*ironik mesafe, sahtelik*) Türkçe okur tarafından da kolaylıkla algılanabilmektedir.

Tablo 6

Almanca: *Eugen, der erst jetzt leicht hinkend aus der Kutsche stieg, entschuldigte sich für die späte Stunde ihrer Ankunft.* (Die Vermessung der Welt, s.14)

Türkçe Çeviri: *Hafifçe topallayarak faytondan ancak şimdi inen Eugen, geç bir saatte geldikleri için özür diledi.* (Dünyanın Ölçümü, s.14)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *hinkend* Partisip I'i zarf-fiil işlevi görerek Eugen'in arabadan inme eyleminin fiziksel tarzını nitelemektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *hinkend* partisibinin ifade ettiği *aksayarak, topallayarak hareket etmeyi* Türkçenin *-arak/-erek* zarf-fiil ekiyle doğal ve akıcı şekilde karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in terminolojisiyle *literal translation* uygulanmıştır. *Hinken* → *topallamak* fiil karşılığı semantik eşdeğerliği sağlamaktadır. Çeviri, Eugen'in fiziksel durumunu ve olası rahatsızlığını net şekilde yansıtmaktadır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in (*hinkend*) Türkçe zarf-fiil ekiyle (*topallayarak*) karşılanması morfosentaktik karşılık (morphosyntaktische Entsprechung) örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *direct translation* kategorisinde değerlendirilebilir çünkü her iki dilde de aynı fiziksel hareket tarifi korunmuştur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın karakter betimlemesindeki detaycılığı destekler: Eugen'in fiziksel durumu hikâyenin genel atmosferine katkıda bulunur. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *hinkend* partisibinin pragmatik değeri (fiziksel rahatsızlık, yolculuk yorgunluğu Türkçe okur tarafından da kolaylıkla anlaşılmaktadır).

Tablo 7

Almanca: *So spreche man nicht mit einem Beamten, sagte der Polizist zögernd.* (Die Vermessung der Welt, s. 16)

Türkçe Çeviri: *Bir memurla böyle konuşulmaz, dedi polis duraksayarak.* (Dünyanın Ölçümü, s. 17)

Çeviri Eleştirisi:

Zögernd Partisip I'in *duraksayarak* şeklinde çevrilmesi, Almandaki tereddüt ve duraksama anlamını başarıyla Türkçeye aktarıyor ve çevirmen Türkçenin zarf-fiil yapısına uygun olarak *-arak/-erek* ekini kullanarak bağlamsal uyum sağlamış, ancak *duraksayarak* kelimesi daha çok fiziksel duraklamayı çağrıştırdığı için Almanca *zögernd*'deki psikolojik tereddüt boyutu tam olarak yansıtılmamış gibi gözükmektedir.

Çeviri Önerisi: *Bir memurla böyle konuşulmaz, dedi polis tereddüt ederek.*

Kuramsal Temellendirme:

Eugene Nida'nın eşdeğerlik kuramı çerçevesinde çeviri dinamik eşdeğerliği sağlayarak hedef okuyucuda benzer etki oluşturmakta Hans Vermeer'in Skopos kuramına göre edebi metnin dramatik etkisini koruma amacına hizmet etmektedir. Kültürel çeviribilim açısından Türk okur için anlaşılır ve doğal bir seçenek sunmakta, dilbilimsel olarak da Almanca şimdiki zaman ortacı yapısını Türkçe zarf-fiil yapısına başarıyla dönüştürmektedir. Werner Koller'in eşdeğerlik türleri açısından değerlendirildiğinde, bu çeviri dilbilgisel eşdeğerliği (grammatical equivalence) sağlamaktadır; çünkü kaynak dildeki şimdiki zaman ortacı işlevi hedef dilde zarf-fiil yapısıyla karşılanmış, aynı zamanda pragmatik eşdeğerlik düzeyinde de başarılı olmuştur, zira karakterin içsel durumunu ifade etme işlevi korunmuştur.

Tablo 8

Almanca: *Seufzend warfer die Platte aus dem Fenster und hörte sie dumpf auf den Boden des Hofes schlagen.* (Die Vermessung der Welt, s.17)

Türkçe Çeviri: *İç çekerek plakayı camdan dışarı attı ve plakanın boğuk bir sesle avlunun zeminine çarptığını duydu.* (Dünyanın Ölçümü, s.15)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *seufzend* Partisip I'i zarf-fiil işlevi görerek Humboldt'un plakayı atma eyleminin duygusal tarzını belirtmektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *seufzend* partisibinin ifade ettiği *hayal kırıklığı ve üzüntüyle yapılan eylemi* Türkçenin en doğal zarf-fiil yapısı olan *-arak/-erek* ekiyle yetkin bir şekilde karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in çeviri teknikleri açısından edebî çeviri (literal translation) başarıyla uygulanmıştır. *Seufzen* → *iç çekmek* kavramsal karşılığı her iki dilde de aynı duygusal yoğunluğu taşımaktadır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in (*seufzend*) Türkçe zarf-fiil ekiyle (*iç çekerek*) karşılanması morfosentaktik eşdeğerlik (morphosyntaktische Entsprechung) örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *direct translation* kategorisine girer ve kaynak dilin yapısal özelliklerini erek dilde korur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın Humboldt'un bilimsel hayal kırıklığını dramatize etme amacını desteklemektedir: Fotoğraf deneyiminin başarısızlığı, çeviride de aynı duygusal etkiyi göstermektedir. Nord'un

işlevsel yaklaşımına göre, *seufzend* partisibinin pragmatik değeri (*bilimsel cesaret kırıklığı, teknik yetersizlik karşısında üzüntü*) Türkçe okur tarafından da aynı şekilde hissedilmektedir.

Tablo 9

Almanca: *Beim Licht einer Ölfunzel, während der Wind immer mehr Schneeflocken vorbeitrug, versuchte Aimé Bonpland, einen Brief nach Hause zu schreiben.* (Die Vermessung der Welt, s.163)

Türkçe Çeviri: *Bir yağ kandilinin ışığında, rüzgâr giderek daha fazla kar tanesi taşıırken, Aime Bonpland eve mektup yazmaya çalışıyordu.* (Dünyanın Ölçümü, s.135)

Çeviri Eleştirisi:

Kaynak metindeki zarf-fiil yapısı, *während* bağlacı ile kurulmuş bir yan cümle içinde yer almaktadır. Bu yapı, ana eylemle (*mektup yazma*) eşzamanlı olarak gerçekleşen bir durumu (*rüzgarın kar tanesi taşıması*) ifade eder. Türkçe çeviride, bu eşzamanlılık, *-ken* zarf-fiil eki kullanılarak doğru bir şekilde aktarılmıştır. *Immer mehr* ifadesinin *giderek daha fazla* şeklinde çevrilmesi de Almanca metnin anlamını ve nüansını korumuştur. Çeviri, dilbilgisel olarak yerinde, akıcı ve anlamsal olarak yetkindir.

Kuramsal Temellendirme:

Bu çeviri, Koller'in biçimsel eşdeğerlik *formale Äquivalenz* ve işlevsel eşdeğerlik kavramlarının birleşimini yansıtmaktadır. Çevirmen, Almandadaki bir bağlacı yan cümle yapısını, Türkçedeki *-ken* zarf-fiil ekiyle oluşturulan eşdeğer bir yapıyla karşılamıştır. Bu, hem dilbilgisel biçimler arasında bir yakınlık kurmakta hem de metnin okur üzerinde beklenen etkiyi korumaktadır. Bu yaklaşım, Almandanın cümle yapısındaki yan cümle-ana cümle ilişkisini, Türkçenin doğal akışına uygun bir şekilde aktarmaktadır.

Tablo 10

Almanca: *...zum Schutz gegen das Schneetreiben zusammengekauert unter einer Decke, zwei Dutzend Briefe, in denen er Europa die Mitteilung machte, daß von allen Sterblichen er am höchsten gelangt sei.* (Die Vermessung der Welt, s.180)

Türkçe Çeviri: *Tipiden korunmak için bir battaniyenin altında büzülerek, iki düzine mektup yazdı; tüm ölümlüler arasında kendisinin en yükseğe çıktığını Avrupa'ya bildiriyordu.* (Dünyanın Ölçümü, s.149)

Çeviri Eleştirisi:

Bu cümlede *zusammengekauert* ifadesi bir Partisip II'dir ve ana eylemin (yazma) nasıl yapıldığını anlatan bir zarf-fiil işlevi görmektedir; Türkçe çeviri bu Partisip II'yi *büzülerek* zarf-fiiliyle karşılanmıştır ve oldukça başarılıdır. Çevirmen ayrıca *zum Schutz gegen das Schneetreiben* ifadesini *tipiden korunmak için* şeklinde Türkçenin doğal sözdizimine uygun olarak aktarmış, *zwei Dutzend Briefe* yapısını da *iki düzine mektup* olarak birebir karşılamıştır. Cümlelerin karmaşık yapısı Türkçede akıcı ve anlaşılır bir biçime dönüştürülmüş, karakterin fiziksel durumu ile yaptığı iş arasındaki zıtlık etkili şekilde korunmuştur.

Kuramsal Temellendirme:

Werner Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik ilkesine göre Almanca Partisip II ile kurulan zarf-fiil yapısı Türkçe *-erek/-arak* ekiyle oluşturulan zarf-fiille tam dilbilgisel denklik sağlamaktadır. Eugene Nida'nın dinamik eşdeğerlik kuramı çerçevesinde çeviri hedef okuyucuda kaynak metinle aynı etkiyi uyandırmakta, Skopos kuramına göre karakterin dramatik durumunu betimlemedeki amacına hizmet etmektedir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında transposition tekniği uygulanarak Almanca söz dizimi Türkçenin doğal akışına uyarlanmış, Christopher Nord'un işlevsel çeviri yaklaşımında metnin iletişimsel işlevi korunarak hedef dilde eşdeğer pragmatik etki sağlanmıştır.

Tablo 11

Almanca: *Keuchend kam Humboldt auf die Nachricht vom Sturz Urquijos zu sprechen.* (Die Vermessung der Welt, s. 164)

Türkçe Çeviri: *Humboldt soluk soluğa, Urquijo'nun devrildiği haberinden söz etmeye başladı.* (Dünyanın Ölçümü, s. 141)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *keuchend* Partisip I'i zarf-fiil işlevi görerek Humboldt'un konuşma eyleminin fiziksel durumunu belirtmektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *keuchend* partisibinin ifade ettiği *nefes nefese, zorlanarak* anlamını Türkçenin *soluk soluğa* deyiimiyle başarıyla karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in çeviri teknikleri açısından *equivalence* gerçekleşmiştir: Partisip → deyimsele ifade. Bu çeviri, yüksek irtifanın Humboldt üzerindeki fiziksel etkisini net şekilde yansıtır ve atmosferik koşulların zorluğunu vurgular.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in (*keuchend*) Türkçe deyimsele yapıyla (*soluk soluğa*) karşılanması işlevsel eşdeğerlik örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *equivalence* tekniği kapsamında değerlendirilebilir: Farklı yapılar aynı anlam ve etki üretir. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın dağ tırmanışının fiziksel zorluğunu vurgulama amacını destekler. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *keuchend* partisibinin pragmatik değeri (fiziksel yorgunluk, irtifa etkileri) Türkçe okur tarafından da kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Tablo 12

Almanca: *Vorgebeugt stapften sie an zu Säulen gespaltenen Felsmauern entlang.* (Die Vermessung der Welt, s. 170)

Türkçe Çeviri: *Öne eğilerek, çatlak kaya duvarlarından oluşan sütunlar boyunca bata çıka ilerlediler.* (Dünyanın Ölçümü, s. 141)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *vorgebeugt* Partisip II'si zarf-fiil işlevi görerek Humboldt ve Bonpland'ın yürüme tarzını nitelemektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *vorgebeugt* partisibinin ifade ettiği *öne doğru eğilmiş vaziyette hareket etmeyi* Türkçenin -arak/-erek zarf-fiil ekiyle (*öne eğilerek*) başarıyla karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in terminolojisiyle *transposition* uygulanmıştır: Partisip II → zarf-fiil eki. Bu çeviri, dağ tırmanışındaki zorlu koşulları ve karakterlerin fiziksel durumunu etkili şekilde yansıtır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip II'nin (*vorgebeugt*) Türkçe zarf-fiil ekiyle karşılanması morphosyntaktische Entsprechung örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *transposition* tekniği kapsamında değerlendirilebilir: Sözcük türü değişimi gerçekleşmiş ancak anlam ve işlev korunmuştur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın dağ tırmanışının fiziksel zorluğunu betimlemedeki amacını destekler. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *vorgebeugt* partisibinin pragmatik değeri (fiziksel mücadele, zorlu koşullar) Türkçe okur tarafından da kolaylıkla algılanmaktadır.

Tablo 13

Almanca: *Ihm war, als linderte sie sein Fieber. Wie immer schlief er gleich ein, und wie meist träumte er, daß er in Paris war, an einem Morgen im Herbst, bei sanft gegen die Scheibe trommelndem Regen.* (Die Vermessung der Welt, s. 163)

Türkçe Çeviri: *Ateşini düşürüyormuş gibi geldi ona. Her zamanki gibi hemen uykuya daldı ve çoğu zamanki gibi rüyasında Paris'te olduğunu gördü, bir sonbahar sabahı, pıtır pıtır camlara vuran yağmurda.* (Dünyanın Ölçümü, s. 140)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca kaynak metindeki *trommelndem* ifadesi, Partisip I olup bu cümlede *Regen* (yağmur) ismini niteleyen bir sıfat fiil olarak değil, zarf-fiil işlevi gören bir edat öbeği içinde kullanılmıştır. Eylemin (*yağmurun cama vurması*) nasıl gerçekleştiğini, yani *vurarak* meydana geldiğini belirtir. Türkçe çeviri, bu yapıyı *pıtır pıtır camlara vuran* ifadesiyle, sıfat fiil kullanarak çevirmiştir. Her ne kadar anlam doğru aktarılsa da Almanca metnin zarf-fiil yapısı, Türkçeye doğrudan bir zarf-fiil olarak çevrilmemiştir. Bu durum, dilbilgisel yapının birebir korunmadığı bir çeviri tercihi gösterir.

Çeviri Önerisi: *...bir sonbahar sabahı, yağmurun cama pıtır pıtır vurmasıyla*

Bu öneri, Almanca metnin zarf-fiilinin kattığı durumu, Türkçede bir sebep-sonuç ilişkisi kurarak daha belirgin hale getirir. Ayrıca, *yağmurun pıtır pıtır vurarak* gibi bir ifade de kullanılabilir.

Kuramsal Temellendirme:

Bu çeviri, Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik (grammatische Äquivalenz) ilkesiyle ele alınabilir. Almandaki Partisip I'in zarf-fiil olarak kullanımı, eylemin tarzını veya durumunu belirtir. Orijinal çeviride bu yapı sıfat fiil olarak

çevrilmiş olsada önerilen çeviri zarf-fiil yapısını koruyarak Almanca metnin dilbilgisel işlevini daha doğru bir şekilde yansıtır. Bu, çevirinin hem anlamsal hem de yapısal olarak kaynak metne daha yakın olmasını sağlamaktadır.

Tablo 14

Almanca: *Mit tastenden Schritten gingen sie den Felskamm entlang.* (Die Vermessung der Welt, s. 170)

Türkçe Çeviri: *Temkinli adımlarla kaya sırtı boyunca yürüdüler.* (Dünyanın Ölçümü, s. 146)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *tastenden* Partisip I'i sıfat işlevi görerek *Schritten* kelimesini nitelemekte ve tüm yapı zarf-fiil işlevi görmektedir; çevirmen *tastenden* partisibinin ifade ettiği *el yordamıyla, dikkatli şekilde araştırma, yoklama* anlamını *temkinli* sıfatıyla karşılamış ve bu seçim anlam açısından uygun olmakla birlikte orijinal metindeki fiziksel keşif boyutunu somut davranış tanımına dönüştürmüştür. Çeviri başarılı kabul edilebilir çünkü karakterlerin zorlu arazi koşullarındaki dikkatli ilerleyiş tarzını yetkin bir şekilde aktarmış, Türkçe okur için anlaşılır ve akıcı bir ifade inşa etmiştir.

Kuramsal Temellendirme:

Werner Koller'in eşdeğerlik türleri açısından bu çeviri dilbilgisel eşdeğerlikte kısmi başarı sağlamış, Almanca partisip yapısı Türkçe sıfat yapısıyla karşılanarak pragmatik eşdeğerlik düzeyinde işlevsel uyum yakalanmıştır. Vinay-Darbелnet'in sınıflandırmasında modulation tekniği uygulanmış, fiziksel eylem tarifi davranış tarzı tanımına dönüştürülmüştür. Skopos kuramı çerçevesinde çevirinin amacı olan edebi metnin dramatik atmosferini koruma başarılmış, karakterlerin zorlu koşullardaki temkinli ilerleyişi hedef okura yetkin bir şekilde aktarılmış, Eugene Nida'nın dinamik eşdeğerlik ilkesi gereği hedef dilde doğal ve anlaşılır bir ifade üretilmiştir.

Tablo 15

Almanca: *Seufzend fragte der Geheimpolizist, ob er wirklich glaube, das habe man nicht längst getan.* (Die Vermessung der Welt, s. 295)

Türkçe Çeviri: *Gizli polis iç çekerek, bunu çoktan yapmadıklarını mı sandığını sordu.* (Dünyanın Ölçümü, s. 249)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *seufzend* Partisip I'i zarf-fiil işlevi görerek gizli polisin soru sorma eyleminin duygusal tarzını nitelemektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *seufzend* partisibinin ifade ettiği *içini çekerek, yorgunlukla* anlamını Türkçenin *iç çekerek* zarf-fiil yapısı başarıyla karşılamıştır. Bu karşılama, Vinay-Darbелnet'in çeviri tekniklerinden *literal translation* aracılığıyla başarılmıştır. Bu çeviri, gizli polisin Eugen'e karşı gösterdiği sabrı tükenmek üzere olan tutumunu ve rutinleşmiş sorgu sürecindeki yorgunluğunu yetkin bir şekilde yansıtmaktadır.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in (*seufzend*) Türkçe zarf-fiil ekiyle (*iç çekerek*) karşılanması morphosyntaktische Entsprechung örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu doğrudan çeviri (*direct translation*) kategorisine girer ve kaynak dilin yapısal özelliklerini erek dilde korur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın devlet otoritesinin bireysel dram karşısındaki kayıtsızlığını vurgulama amacını da destekler. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *seufzend* partisibinin pragmatik değerinin (bürokratik yorgunluk, bastırılmış hayal kırıklığı) Türkçe okur tarafından da aynı şekilde algılanacağı düşünülmektedir.

Tablo 16

Almanca: *Er habe das alles nicht vorgehabt, sagte Eugen weinend, er habe von nichts gewußt, er wolle nicht weg.* (Die Vermessung der Welt, s. 290)

Türkçe Çeviri: *Niyetim bu değildi, dedi Eugen ağlayarak, hiçbir şeyden haberim yoktu, gitmek istemiyorum.* (Dünyanın Ölçümü, s. 246)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *weinend* Partisip I'i zarf-fiil işlevi görerek Eugen'in konuşma eyleminin duygusal durumunu belirtmektedir. Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramına göre, bu yapı Türkçede *tam eşdeğerlik* düzeyinde aktarılmıştır. Çevirmen *weinend* partisibinin ifade ettiği *ağlayarak*, *gözyaşları içinde* anlamını Türkçenin *ağlayarak* zarf-fiil yapısıyla yetkinlikle karşılamıştır. Vinay-Darbelnet'in terminolojisiyle edebi çeviri (literal translation) başarıyla uygulanmıştır. Bu çeviri, Eugen'in çaresizliğini ve babasından ayrılma korkusunu güçlü biçimde ifade etmektedir.

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in dilbilgisel eşdeğerlik kuramında, Almanca Partisip I'in (*weinend*) Türkçe zarf-fiil ekiyle (*ağlayarak*) karşılanması morphosyntaktische Entsprechung örneğidir. Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasında bu *direct translation* kategorisinde değerlendirilebilir çünkü her iki dilde de aynı duygusal ifade korunmuştur. Skopos kuramı açısından, bu çeviri Kehlmann'ın baba-oğul ilişkisindeki trajik boyutu vurgulama amacını destekler. Nord'un işlevsel yaklaşımına göre, *weinend* partisibinin pragmatik değeri (duygusal kırılmalık, çaresizlik) Türkçe okur tarafından da kolaylıkla anlaşılabilir durumdadır.

Tablo 17

Almanca: *Kugelfunktionen, sagte sein Vater nachdenklich, so müsse es zu machen sein.* (Die Vermessung der Welt, s. 296)

Türkçe Çeviri: *Küre fonksiyonları, dedi babası düşünceli düşünceli, böyle yapılıyor olmalı.* (Dünyanın Ölçümü, s. 250)

Çeviri Eleştirisi:

Almanca metinde *nachdenklich* Partisip I'i, Gauss'un oğluna matematiği açıklama biçimini niteleyerek zarf işlevi taşır. Bu örnekte çevirmen partisibin anlamını yakalamış olmakla birlikte, *düşünceli düşünceli* tekrarı Türkçenin doğal akışını zorlamaktadır. Koller'in eşdeğerlik sistemine göre burada kısmi başarı görülmektedir; anlam korunmuş ancak biçimsel zarafet yitime uğramıştır. Vinay-Darbelnet'in terminolojisinde belirtilen güçlendirilme (amplification) yoluna gidilmiş, tek kelimelik yapı ikileştirilmiştir. Bu tercih, Gauss'un matematiksel düşünce sürecini göstermesi bakımından uygun olsa da dil ekonomisini bozduğu düşünülmektedir.

Çeviri Önerisi: *Küre fonksiyonları, dedi babası düşünerek, böyle yapılıyor olmalı.*

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in kuramsal çerçevesinde partisibin tek kelimelik yoğunluğunun Türkçede aynı şekilde korunabilme olasılığı mevcuttur. Önerilen çeviri *düşünerek* yapısı, Almanca *nachdenklich* kelimesinin taşıdığı refleksif boyutu daha ekonomik biçimde aktarmaktadır. Skopos kuramının amaca yönelik çeviri anlayışında, Gauss'un zihinsel süreçlerinin doğallığı öncelikli hedeftir. Vinay-Darbelnet'in *modulation* uygulaması çerçevesinde, yaklaşım değişikliği yapılarak Türkçenin akıcılığı korunmaktadır. Nord'un işlevsel yaklaşımında, matematik dehası babanın oğluna karşı tutumundaki tedirginlik ve belirsizlik (baba belirsizliği, matematiksel sığınak) daha net yansıtılır.

Tablo 18

Almanca: *Der Kapitän beugte sich murmelnd über seine Karten, blickte durch den Sextanten und konsultierte die Harrison-Uhr.* (Die Vermessung der Welt, s. 300)

Türkçe Çeviri: *Kaptan mırıldanarak haritalarının üzerine eğildi, sekstantan baktı ve Harrison saatine başvurdu.* (Dünyanın Ölçümü, s. 253)

Çeviri Eleştirisi:

Murmelnd partisibi kaptanın navigasyon çalışması sırasındaki davranış tarzını betimler. Çevirmen bu partisibin işlevini doğru kavrayarak, *mırıldanarak* şeklinde eşdeğer kılmaya çalışmıştır. Bu durum, teknik detaylarla uğraşan denizcinin konsantrasyon halini ve kendi kendine konuşma alışkanlığını başarıyla aktarmaktadır. Koller'in sisteminde tam eşdeğerlik sağlanmıştır. Vinay-Darbelnet yaklaşımında doğrudan aktarım gerçekleşmiştir. Çeviri, denizcilik mesleğinin teknik yoğunluğunu ve karakterin profesyonel titizliğini yansıtması açısından işlevseldir.

Kuramsal Temellendirme:

Bu örnekte Koller'in morphosyntaktische Entsprechung ilkesi optimal düzeyde işlevseldir. Partisibin zarf işlevi Türkçenin *-arak* yapısıyla sorunsuz karşılanmıştır. Skopos teorisinde teknolojik geçiş dönemi navigation ile ilgili anlatı amacı korunmuştur. Nord'un pragmatik değerlendirmesinde, profesyonel yoğunluk ve teknik meşguliyet (profesyonel konsantrasyon, seyir hassasiyeti) erek kitle tarafından net algılanabilir durumdadır. Çeviri yaklaşımı, denizcilik tarihindeki değişim vurgusunu destekleyecek doğallıkta gerçekleşmiştir.

Tablo 19

Almanca: *Eugen lächelte beschwichtigend.* (Die Vermessung der Welt, s. 301)

Türkçe Çeviri: *Eugen onu yatıştırırcasına gülümsedi.* (Dünyanın Ölçümü, s. 254)

Çeviri Eleştirisi:

Beschwichtigend Partisip I'i Eugen'in gülümseme biçimini niteleyerek onun sakinleştirici amacını belirtmektedir. Çevirmen bu partisibin işlevini *yatıştırırcasına* yapısıyla Türkçeye aktararak kaynak metindeki akıcılığı erek dilde eşdeğer kılamamıştır. Partisibin tek sözcüklük gücü, analitik bir yapıya dönüşerek ekonomikliğini yitirmiştir. Koller'in eşdeğerlik sisteminde anlam korunmuş olsa da biçimsel zarafet azalmıştır. Vinay-Darbelnet yaklaşımında açıklama yöntemi kullanılmış, özlü ifade genişletilmiştir. Bu durum, Kehlmann'ın kısa ve etkili anlatım tarzını zayıflatmaktadır.

Çeviri Önerisi: *Eugen yatıştırıcı bir gülümseme gösterdi.*

Kuramsal Temellendirme:

Koller'in kuramsal çerçevesinde partisibin tek sözcüklük yoğunluğu farklı yapılarla korunabilir. Önerilen çeviri, Almanca'nın özlü ifade gücünü Türkçenin doğal sözdizimi içinde yeniden düzenlemektedir. Amaç odaklılık kuramında, Eugen'in yabancı bir ülkede kendini güvende hissettirme çabası net biçimde vurgulanmaktadır. Vinay-Darbelnet'in değişim yönteminde, sözcük türü değişikliği yapılarak (partisip → sıfat + isim) Türkçenin anlatım gücünden yararlanılmıştır. Nord'un işlevsel değerlendirmesinde, genç adamın kültürel farklılık karşısındaki tedirginliği ve nazik yaklaşımı (diplomatik ihtiyat, kültürel hassasiyet) okur tarafından daha rahat algılanmaya müsaittir.

Tablo 20

Almanca: *Zögernd trat Eugen in seinen Schatten, lehnte sich an den Stamm und schloß die Augen.* (Die Vermessung der Welt, s. 301)

Türkçe Çeviri: *Eugen duraksayarak gölgesine girdi, gövdesine yaslanıp gözlerini yumdu.* (Dünyanın Ölçümü, s. 254)

Çeviri Eleştirisi:

Zögernd partisibi Eugen'in ağacın gölgesine girme hareketindeki kararsızlığını belirtir. Çevirmen bu partisibin anlamını *duraksayarak* göstergesi ile karşılayarak yetkin bir tercih yapmıştır. Dolayısıyla bu tercih Koller'in eşdeğerlik sisteminde tam başarılı sayılmaktadır. Çeviri, genç adamın yabancı bir ülkede yaşadığı çekingenlik ve merak duygularını dengeli biçimde yansıtmaktadır. Vinay-Darbelnet yaklaşımına göre doğrudan aktarım gerçekleşmiştir. Ağacın sembolik anlamı (geçmiş, köklü bilgi, doğal güzellik) ile Eugen'in ruhsal arayışı arasındaki bağlantı korunmuştur.

Kuramsal Temellendirme:

Bu örnekte Koller'in biçimbilimsel-sözdizimsel uyum ilkesi en iyi düzeyde sağlanmıştır. Partisibin zarf işlevi Türkçenin *-arak* yapısıyla yetkinlikle karşılanmıştır. Amaç odaklılık kuramında, Eugen'in yeni kıtadaki kimlik arayışının başlangıcı net biçimde vurgulanmıştır. Nord'un değerlendirmesinde, genç adamın doğayla kurduğu içgüdüsel bağ ve varoluşsal sorgulaması (varoluşsal sorgulama, doğal bağlantı) erek okur tarafından anlaşılır düzeyde aktarılmıştır. Çeviri yaklaşımı, romanın sonunda sembolik değer taşıyan ağaç motifinin güçlü başlangıcını desteklemektedir.

Yukarıdaki bulgulardan hareketle kaynak metindeki zarf fillerin erek metindeki eşdeğerlik düzeyleri, %75 oranında tam eşdeğerlik (20 örnekten 15'inde), %20 oranında kısmî eşdeğerlik (20 örnekten 4'ünde), %5 oranında sıfır eşdeğerlik (20 örnekten 1'inde) tespit edilmiştir. Bu oranlar, çevirmen Ayça Sabuncuoğlu'nun zarf-fiil aktarımında genel olarak başarılı bir performans sergilediğini göstermektedir. Veriler Partisip türleri bakımından analiz edildiğinde, Partisip I örneklerinin eşdeğerliliklerin % 85 oranında başarı yakalandığı; Partisip II örneklerinde ise %70 başarılı olunduğu tespit edilmiştir. Bu durumun, Türkçenin *-arak/-erek* zarf-fiil eklerinin Almanca Partisip I'in eşzamanlı eylem ifade etme işleviyle yapısal bakımdan uyumluluğundan kaynaklandığı düşünülmektedir. *Schweigend* → *konuşmadan*, *seufzend* → *iç çekerek* örnekleri bu uyumluluğu net biçimde sergilemektedir.

Eşdeğerlilikler çeviri teknikleri açısından incelendiğinde, Vinay-Darbelnet'in sınıflandırmasındaki *doğrudan* aktarım (literal translation) yaklaşımın uygulamasında daha yetkin eşdeğerliliklere erişildiği tespit edilmiştir. Çevirmenin özellikle Partisip I'leri Türkçe zarf-fiil ekleriyle karşılaşmasında gösterdiği tutarlılık, sistematik bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Eşdeğerliliklerde *atlama* (omission) uygulamasının en sorunlu alan olarak öne çıktığı belirtilmelidir. *Lächelnd* partisibinin farklı bağlamlarda çeviride yer almaması, anlatının duygusal nüanslarında kayıplara yol açmıştır. Bu bulgular, partisip çevirisinde dikkat edilmesi gereken kritik noktaları işaret etmektedir.

Eşdeğerlilikler Koller'in Yapısal-Dizimsel Eşdeğerlik Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çevirmenin Almanca ve Türkçenin farklı tipolojik özelliklerini göz önünde bulundurarak uygun izlek ve yaklaşımlar geliştirdiği görülmektedir. Bu bulgular, Almanca-Türkçe dil çifti için partisip aktarımının sistematik özelliklerini ortaya koymaktadır.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu araştırma, görünüşte teknik bir konu olan partisip çevirisinin edebi metnin anlamsal ve estetik bütünlüğü üzerindeki derin etkisini göstermiştir. Almanca zarf-fiil işlevi gören partisiblerin Türkçeye aktarımında başarının, her iki dilin yapısal özelliklerinin derinlemesine kavranması ve üretici çözümler geliştirilmesiyle mümkün olduğu ortaya konmuştur.

Çalışmanın tek roman ve çevirmen üzerinden yürütülmesi bir sınırlılık oluştursada bu sınırlılık araştırmacılara araştırma nesnesini derinlemesine analiz olanağı sunmuştur. Elde edilen bulgular, Almanca-Türkçe edebi çeviri

işlerliğine somut katkılar sağlamanın yanı sıra, çeviri eğitimi ve kuramsal araştırmalar için de değerli veriler sunmaktadır. Partisip çevirisi gibi mikro düzeydeki dilbilgisel kararların, makro düzeyde metnin genel başarısını belirleyici etkisi, çeviri sürecinin karmaşıklığını ve çevirmenin sorumluluğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

Bu araştırma, Daniel Kehlmann'ın *Die Vermessung der Welt* romanındaki zarf-fiil işlevi gören partisiblerin Türkçe çevirisini betimleyici çeviri araştırmaları paradigması çerçevesinde incelemiştir. Elde edilen bulgular, Almanca-Türkçe dil çiftinde partisip aktarımının düzenli yerleşik özelliklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgusu, Türkçenin eklemeli yapısının Almancanın çekimli partisip sistemini karşılamada gösterdiği esnekliktir. Çevirmen Ayça Sabuncuoğlu'nun %75 tam eşdeğerlik oranı yakalaması, iki dil arasındaki tipolojik farklılıklara rağmen başarılı aktarımın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Partisip I'in Partisip II'ye kıyasla daha yüksek aktarım ve eşdeğerlilik başarısı göstermesi, Türkçe -arak/-erek eklerinin eşzamanlı eylem bildirme konusundaki doğal uyumundan kaynaklanmaktadır. Bu bulgu, çeviri sürecinde hedef dilin morfolojik olanaklarının bilinçli kullanımının önemini vurgulamaktadır.

Kimi durumlarda partisiblerin yok sayılması, atlanması (omission) olgusunun, özellikle *lächelnd* partisibinin, oluşturduğu anlam kayıplarının yekün oluşturmaya da varlığı dikkati çekmiştir. Bu durum, görünüşte küçük dilbilgisel unsurların karakterizasyon ve atmosfer oluşturmadaki hassas görevleri dikkate alındığında daha bir önem arz etmektedir. Kehlmann'ın ekonomik anlatım üslubunda her partisip bilinçli bir tercih olup, bunların atlanması metnin estetik bütünlüğünü zedelediği bilinmektedir.

Koller'in yapısal-dizimsel eşdeğerlik kuramının partisip çevirisinin bu eser örneğinde işlevsel olduğu görülmüştür. Vinay-Darbelenet'in çeviri teknikleri sınıflandırması ile Nord'un işlevsel yaklaşımının entegrasyonu, partisip aktarımının çok boyutlu değerlendirilmesine olanak tanımıştır. Bu bütüncül kuramsal çerçeve, gelecek araştırmalar için yöntemsel bir model sunmaktadır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Çevirmenlere Öneriler: Partisip çevirisinde tutarlılık ilkesi benimsenmelidir. Tekrar eden partisibler için standart karşılıklar belirlenmeli, ancak bağlamsal farklılıklar gözetilmelidir. Almancanın tek kelimelik yoğun ifadelerini Türkçede analitik yapılara dönüştürmek yerine, zarf-fiil eklerinin sunduğu ekonomik çözümler tercih edilmelidir. Her partisibin atlanmadan önce işlevsel değeri sorgulanmalı, karakterizasyon ve atmosfere katkısı değerlendirilmelidir.

Çeviri Eğitime Öneriler: Almanca-Türkçe partisip sistemlerinin karşılaştırmalı öğretimi müfredata dahil edilmelidir. Başarılı çeviri örneklerinden oluşan paralel korpuslar, öğrencilerin farklı uygulama yaklaşımlarını gözlemlemesini sağlayacaktır. Partisiblerin sadece dilbilgisel değil, biçimbilimsel işlevlerinin de vurgulanması, edebi çeviri kalitesini artıracaktır.

Kaynakça

- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. TDK Yayınları.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri: Osmanlı Türkçesi*. Maarif Matbaası.
- Duden. (2016). *Die Grammatik: Unentbehrlich für richtiges Deutsch* (9. Aufl.). Dudenverlag.
- Eisenberg, P. (2013). *Grundriss der deutschen Grammatik: Das Wort* (4. Aufl.). J.B. Metzler.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Helbig, G., & Buscha, J. (2011). *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Langenscheidt.
- Holmes, J. S. (2000). The name and nature of translation studies. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 172-185). Routledge. (Orijinal çalışma 1972'de yayımlanmıştır)
- Kehlmann, D. (2006). *Die Vermessung der Welt* (22. Aufl.). Rowohlt.
- Kavak, E.; Üstünyer, İ. (2025). Daniel Kehlmann'ın *Dünyanın Ölçümü* Adlı Romanındaki Doğa Metaforlarının Türkçe Çevirisindeki Eşdeğerlik Düzeylerinin Analizi. *TURUK: International Language, Literature and Folklore Researches Journal*. 2025, Yıl: 13, Sayı: 40, ss. 37-55
- Koller, W. (2011). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* (8. Aufl.). A. Francke Verlag.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. TDK Yayınları.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating*. E.J. Brill.
- Nord, C. (2018). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained* (2nd ed.). Routledge.
- Reiss, K., & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Max Niemeyer Verlag.
- Sabuncuoğlu, A. (Çev.). (2009). *Dünyanın ölçümü* (2. bs.). By D. Kehlmann. Can Yayınları. (Özgün eser 2005'te yayımlandı.)
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins.
- Vermeer, H. J. (1978). Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie. *Lebende Sprachen*, 23(3), 99-102.
- Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation* (J. C. Sager & M.-J. Hamel, Trans.). John Benjamins. (Orijinal çalışma 1958'de yayımlanmıştır)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Zifonun, G., Hoffmann, L., & Strecker, B. (1997). *Grammatik der deutschen Sprache* (Bd. 2). De Gruyter.

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Engin Kavak

Bölüm: Türk Dili ve Edebiyatı

Fakülte: Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi

Üniversite, ülke: International Burch University, Bosnia and Herzegovina

Email: engin.kavak@stu.ibu.edu.ba

Lütfen alıntılایınız: Kavak, E. & Üstünyer, İ. (2025). Almancadan Türkçeye Çeviri Eleştirisi Bağlamında Daniel Kehlmann'ın Dünyanın Ölçümü Adlı Romanındaki Zarf-Fiillerin Türkçedeki Eşdeğerlik Düzeylerinin Analizi. *Journal of Research in Turkic Languages*, 7 (2), 54-74. DOI: <https://doi.org/10.34099/jrtl.724>

Alındı: Mayıs 24, 2025 ▪ Kabul: Ağustos 25, 2025